

GLOBALIZÁCIA A JEJ DÔSLEDKY NA VNÍMANIE HODNOTY ZDRAVIA A NÁBOŽENSTVA *

Andrea Balážová

Mgr., PhD student,
Department of Ethics and Moral Philosophy, Faculty of Philosophy and Arts,
University of Trnava (Slovakia)
dada.balazova@gmail.com

DOI: [https://doi.org/10.34017/1313-9703-2022-1\(19\)-2\(20\)-103-110](https://doi.org/10.34017/1313-9703-2022-1(19)-2(20)-103-110)

Анотация

Андреа Балажова. Глобализацията и нейните последици за възприемането на ценността на здравето и религията. Въпросът за здравето в момента е една от най-трудните теми във философския дискурс, който е свързан не само с глобалната пандемична ситуация, причинена от Covid-19, разкриваща ценността на здравето повече от всякога, но и с глобализацията като фактор за повишаване на индивидуалните рискове за човешкото здраве. Въпреки че проблемът за здравето все повече се превръща в обект не само на философски дискусии, индивидуалните подходи са фокусирани основно върху изучаването на здравето в контекста на биоетичните или медицинските проблеми, произтичащи от технологичните и дигиталните технологии на света, а не от глобализацията. Това се улеснява и от секуляризацията на съвременните общества, което се отразява на човешкия мироглед като цяло. В тази статия ще анализираме връзката между религията и здравето в днешния глобализиран свят. Статията отразява глобализацията, от една страна, като възможност за осъзнаване на ценността на здравето и човешката отговорност спрямо тази ценност. От друга страна, доказва негативните последици от глобализационните процеси, които се анализират през призмата на концепцията за хиперконсумацията и личността като *homo medicus* от Г. Липовецки.

Ключови думи: глобализация, здраве, религия, биоетика, *homo medicus*

Анотація

Андреа Балажова, Глобалізація та її наслідки для сприйняття цінності здоров'я та релігії. Проблема охорони здоров'я в даний час є однією з найскладніших тем у філософському дискурсі, яка пов'язана не лише зі світовою пандемічною ситуацією, пов'язаною з Covid-19, яка виявляє цінність здоров'я як ніколи раніше, але й глобалізацією як способом радикалізувати індивідуальні ризики для здоров'я людей. Хоча питання охорони здоров'я все частіше стає предметом багатьох не лише філософських дискусій, індивідуальні підходи в основному зосереджуються на вивченні здоров'я в контексті біоетичних або медичних проблем, що виникають внаслідок технологічної та цифрової орієнтації світу, а не глобалізації. Цьому також сприяє секуляризація сучасних суспільств, яка впливає на загальне людське світорозуміння. У цій статті ми проаналізуємо взаємозв'язок між релігією та здоров'ям у сучасному глобалізованому світі. Стаття відображає глобалізацію як, з одного боку, можливість усвідомити цінність здоров'я та відповідальність, яку людина несе стосовно цієї цінності. З іншого боку, це доводить негативні наслідки глобалізаційних процесів, які аналізуються крізь призму концепції гіперспоживання та людини як *гомомедика* Г. Липовецького.

Ключові слова: глобалізація, здоров'я, релігія, біоетика, *гомо медикус*

Abstract

Andrea Balážová, Globalization and its impact on the perception of the value of health and religion. The issue of healthcare is currently a very inflected topic in philosophical discourse, which is related not only to the global pandemic situation associated with Covid-19 that reveals the value of health, but also globalization as a way to radicalize many health risks. Although the issue of healthcare is increasingly the subject of many not only philosophical discussions, individual approaches mostly focus on the study of health in the context of bioethical or medical problems arising from the technological and digitalization of the world rather than globalization. In this paper, we will analyze the religion and health in a globalized world. The paper reflects globalization as an opportunity to realize the value of health and responsibility. On the other hand, it proves the negative consequences of globalization processes, which are analyzed through the prism of the Gilles Lipovetsky's concept of hyperconsumption and man as a homo medicus.

Key words: Globalization, Health, Religion, Bioethics, Homo medicus

Abstrakt

Andrea Balážová, Globalizácia a jej dôsledky pre vnímanie hodnoty zdravia a náboženstva. Problematika zdravia je v súčasnosti jednou z najskloňovanejších tém vo filozofickom diskurze, ktorá nesúvisí iba s globálnou pandemickou situáciou spojenou s ochorením Covid-19, na pozadí ktorého sa oveľa intenzívnejšie odкрýva hodnota zdravia, ale tiež globalizácie ako spôsobu radikalizovania jednotlivých rizík ohrozujúcich ľudské zdravie. Hoci sa problematika zdravia stáva čoraz častejšie predmetom mnohých nielen filozofických diskusií, jednotlivé prístupy sa zväčša zameriavajú na skúmanie zdravia skôr v kontexte bioetických či medicínskych problémov, vyplývajúcich z technologizácie a digitalizácie sveta, ako globalizácie. K tomu prispieva aj sekularizácia súčasných spoločností, ktorá zasahuje horizont človeka v jeho celistvosti. V príspevku sa budeme zaoberať analýzou náboženstva a zdravia v súčasnom globalizovanom svete. Príspevok reflektuje globalizáciu ako na jednej strane príležitosť pre uvedomenie si hodnoty zdravia a zodpovednosti, ktorou človek vo vzťahu k tejto hodnote disponuje. Na druhej strane dokazuje negatívne dôsledky globalizačných procesov, ktoré sú analyzované cez prizmu koncepcie hyperkonzumu a človeka ako homo medicus G. Lipovetskeho.

Kľúčové slová: globalizácia, zdravie, náboženstvo, bioetika, homo medicus

Úvod. Zdravie a náboženstvo boli vždy vnímané ako sféry, ktoré utvárali život človeka. Už Platón vo svojej Ústave pripomína, že zdravie je "dobro, ktoré máme radi aj pre neho samé aj pre jeho účinky" (2003, s. 55), pričom jeho hodnota nespočíva iba v tom, že je prejavom zdatnosti človeka, ale jeho význam sa odzrkadľuje najmä z hľadiska polis, pre ktorú sa táto zdatnosť stala fundamentálnou. Pre Platóna však život v polis nebol naviazaný iba na hodnotu zdravia späťou s kultiváciu osobnosti človeka ako celku, ale tiež duchovnosťou, ktorá tvorila jej neodmysliteľnú súčasť. Napriek tomu, že zdravie a náboženstvo boli v dejinách filozofie rôznorodo artikulované, vzájomná previazanosť medzi náboženstvom a zdravím rámcovala situáciu človeka vo svete.

V dôsledku rozvoja moderných technológií, spojeným so stratou absolútnej hodnoty človeka a relativizovaním jeho axiologického spektra, dochádza k premene vo vnímaní zdravia a náboženstva.

G. Lipovetsky, jeden z najvýznamnejších teoretikov globalizácie a kritikov ideovej klímy súdobých spoločností, vo svojom diele Paradoxné šťastie upozorňuje, že v súčasnom globalizovanom svete získavajú zdravie a náboženstvo konzumný charakter, pričom nie sú

reflektované ako neoddeliteľné sféry dodávajúce človeku autentický rozmer jeho existencie, ale ako izolované sféry, ktorých príznačným rysom je strata ich hlbšieho významu. V príspevku sa venujeme analýze vzájomného vzťahu medzi globalizáciou, zdravím a náboženstvom. Cieľom príspevku je poukázať na dôsledky, ktoré globalizácia v kontexte týchto dôležitých oblastí ľudského života spôsobuje. Ideovou platformou – z hľadiska reflexie globalizačných konzekvencií – bude koncepcia G. Lipovetskeho, na pozadí ktorej objasníme zmenu paradigmy v percepcii zdravia a náboženstva v globalizovanom svete.

Globalizácia a zdravie. Téma zdravia patrí neodmysliteľne k otázkam, ktoré utvárajú súčasný diskurz globalizácie. Mnohí autori poukazujú na to, že globalizácia, ako proces postupného prelínania rôznorodých rovín ľudskej existencie, zvyrazňuje problémy dotýkajúce sa problematiky ľudského zdravia bez ohľadu na to, či ich interpretujeme v kontexte bioetiky, medicíny či iných disciplín (Smolková, 2007; Rešovský). Typickým príkladom je znečisťovanie životného prostredia, ktoré ohrozuje nielen kvalitu ľudského zdravia, ale tiež existenciu človeka ako takú, či aktuálne pretrvávajúca pandémia Covid- 19, ktorú možno do určitej miery považovať za istý dôsledok globalizovania sveta spôsobený otvorenosťou jeho hraníc. Pochopiteľne, globalizácia nie je problematickou z toho dôvodu, že sprístupňuje osobité sféry spoločností, ale že radikalizuje rozsah a intenzitu problémov, s ktorými sme dnes konfrontovaní. Ako upozorňuje E. Smolková, v globalizovanom svete vybudovanom na vzájomnej previazanosti všetkých spoločenských oblastí "väčšina bioetických problémov presahuje rámec jednej kultúry a štátnych legislatív a má multikultúrny charakter" (2007, s. 97). Nie je to však iba horizont bioetiky, ktorému globalizácia dodáva širší rozmer, ale uvedený aspekt možno aplikovať na sféru zdravia ako celok. Z tohto hľadiska možno uvažovať o globalizácii a jej vplyvu na ľudské zdravie z dvoch perspektív. Z perspektívy globalizovania samotnej ochrany zdravia, ktorú, ako zaznieva vyššie, už nemožno interpretovať a vyhodnocovať iba v rámci regionálnych väzieb spoločností, pretože získava celoplanetárny charakter; a z perspektívy globalizácie ako spôsobu prehlbovania jednotlivých rizík ohrozujúcich ľudské zdravie, ktoré vznikajú ako následok globalizačných procesov, často krát nezohľadňujúc ich negatívny dosah. To, čo sa ale v súčasných diskusiách ukazuje ako sporné nie sú ani tak konzekvencie globalizačných procesov ovplyvňujúcich ľudské zdravie, ale to, ako samotné zdravie definovať.

Z hľadiska percepcie zdravia dnes možno vo filozofii rozlíšiť niekoľko prístupov. Od holistických teórií vnímajúcich zdravie cez prizmu kategórií schopnosti či rovnováhy (Tengland, 2007), až po naturalizmus opierajúci sa o ideu zdravia ako adaptácie (Komenská, 2010, s. 231). Hoci je pojem zdravia pomerne viacznačným pojmom, v príspevku budeme vychádzať z definície zdravia Svetovej zdravotníckej organizácie, podľa ktorej „zdravie je stav úplnej fyzickej, mentálnej a sociálnej pohody a nie len neprítomnosťou choroby alebo postihnutia“ (WHO, 2021). Uvedená definícia je pre nás smerodajná z toho dôvodu, že nazerá na človeka v jeho totalite, pričom umožňuje vysvetliť vzťah medzi náboženstvom a zdravím. Zdravie nie je iba kvalitou vyznačujúcou sa neexistenciou faktorov, ktoré by determinovali život človeka, ani situáciou blaha naviazanou na uspokojovanie vlastných potrieb, vychádzajúc iba z jedného z rozmerov ľudskej existencie. Byť zdravý v tomto kontexte značí prežívať svoju existenciu ako telesno-duševnú jednotu, ktorú si ako takú uvedomujem a súčasne ktorá sa pre mňa stáva hodnotou. S tým súvisí tiež duchovný aspekt, ktorý okrem toho, že dodáva životu človeka jeho špecifický akcent, spolupodieľa sa aj na utváraní kategórie zdravia.

Ako poukazujú Grün a Dufner „úloha duchovného života nespočíva len v bezchybnosti a ovládaní pudov a vášní, ale v zdravom živote po stránke telesnej a duševnej“ (2004, s. 57). Na pozadí vyššie spomenutého citátu sa objasňuje vzťah medzi náboženstvom a zdravím. Náboženstvo nielenže poskytuje človeku priestor pre porozumenie sebe samému a jeho axiologický rozvoj skonkrétnený v kultivácii toho, čo možno nazvať cnosťami subjektu, pretože vyžaduje istý

typ sebadisciplíny ako pri prístupe človeka k sebe samému, tak aj k svetu ako celku, ale tiež tým napomáha k upevňovaniu zdravia. V tejto súvislosti si M. Stríženec všima, že o náboženstve a jeho vplyvu na zdravie možno uvažovať v troch kontextoch, ktoré sa navzájom prelínajú. V kontexte telesného a duševného zdravia, v ktorých ide o zdôrazňovanie pozitívneho vplyvu náboženstva z hľadiska samotného životného štýlu človeka ukotveného v obmedzovaní rôznych foriem žiadostivosti, či pri prekonávaní takých životných situácií, akou je napríklad smrť človeka. Tu možno uvažovať o funkcii náboženstva ako akejsi "psychologickej opory" jednotlivca. A v sociálnom kontexte naviazanom na rozširovanie hodnôt sociálneho poriadku spoločností, ktoré prispievajú k jeho celkovej fyzicko-mentálnej a duchovnej kondícii (2007, s. 113-121).

Napriek tomu, že vzťah náboženstva a zdravia možno artikulovať z rozličných hľadísk, význam náboženstva pri interpretácii ľudského zdravia je nesporný, či ho už interpretujeme v kontexte subjektu, kde sa jeho dôsledky odzrkadľujú jednak pri rozvíjaní jeho hodnotových štruktúr, a jednak prekonávaní hraničných situácií, ktoré sú priestorom pre uvedomovanie si a dozrievanie vlastnej duchovnosti. A v kontexte spoločností ako ich širšieho rámca. Globalizácia však redefinuje uvádzaný zreteľ nazerania na náboženstvo, pričom modifikuje aj samotné vnímanie zdravia.

Hyperkonzum, náboženstvo a homo medicus. "V druhej polovici 20.storočia sa zrodil nový typ modernosti: "civilizácia túžby". Táto prevratná zmena je neodlučiteľne spätá s novým smerovaním kapitalizmu, ktorý nastúpil cestou sústavnej stimulácie spotreby, komercializácie a nekonečného rozmnožovania potrieb...Behom niekoľkých desiatok rokov priniesla affluent society hlbokú premenu spôsobov života a mravov, nastolila novú hierarchiu smerovania a presadila nový vzťah k veciam i k času, k sebe samému a tiež druhým" (Lipovetsky, 2007, s.13). Lipovetskeho deskripcia súčasných sekularizovaných a globalizovaných spoločností je vybudovaná na tvrdení o tzv. hyperkonzume, ktorý považuje za ich formatívny princíp. Podľa Lipovetskeho špecifickosť súčasného hyperkonzumu, v porovnaní s predchádzajúcimi spoločnosťami, spočíva v radikalizácii toho, čo nazýva individualistickými a spotrebiteľskými tendenciami súdobých spoločností založených na globálnom konzume a komercializácii všetkých rovín ľudskej angažovanosti. Globálny hyperkonzum možno objasniť ako priestor, ktorý syntetizuje rôznorodé ideové okruhy spoločností, zasahuje a sprístupňuje ich, pričom určujúcim kritériom týchto jednotlivých úsekov subjektu nie je autenticita a osobitosť, ktorou sú definované, ale to, že sú spotrebúvané bez ohľadu na to, z akého referenčného rámca ich budeme interpretovať. Kultúra, hodnoty a identita sú iba niektoré z oblastí hyperkonzumu, ktoré sú redukované na úroveň toho, čo je kedykoľvek a kdekoľvek dostupné a zastupiteľné. V tomto zmysle možno povedať, že hyperkonzum na jednej strane spôsobuje stratu špecifickosti jednotlivých dimenzií nielen duchovnej orientácie spoločností, pretože sa stávajú predmetom globálnej spotreby, na druhej strane transformuje samotný prístup jednotlivca k tejto bytostnej sfére jeho existencie. "Pre konzumné civilizácie je typické, že ústredné miesto v nich zaujíma snaha o blahobyť a lepší život pre seba samého a pre svojich najbližších" (Lipovetsky, 2007, s. 18). Ak sme sa vyššie zmienili o individualistickom nasmerovaní hyperkonzumu, tak v spomenutom citáte nachádzame jeho odôvodnenie. Hyperkonzumný človek, v Lipovetskeho pojmovom aparáte "homo consumericus" (2007, s. 60), konzumuje a akceptuje kultúru a hodnoty potiaľ, pokiaľ umožňujú odpovedať na jeho nároky zvyčajne späté s hedonistickým nameraním na skutočnosť. Dešifrujúci kód hyperkonzumných spoločností by sme mohli vyjadriť heslom "vylepšuj svoje životné podmienky, žiadaj maximum a buď šťastný".

Primárnym cieľom hyperkonzumného človeka je systematické úsilie o dosiahnutie kategórie blaha a eliminovanie všetkého, čo by ho mohlo pri tomto úsilí akokoľvek obmedzovať od vnímania kategórie hraníc až po kategóriu utrpenia ako najvyššej negatívnej hodnoty hyperkonzumných spoločností. Z toho dôvodu Lipovetsky hovorí o hyperkonzume ako o "civilizácii túžby" či "civilizácii paradoxného šťastia", ktorá síce umožňuje subjektu dosahovať materiálny prospech a uspokojovať rôznorodé formy jeho potešení, ale nedokáže mu sprostredkovať porozumenie vlastnej existencie

(2007, s.18-19).

Je potrebné zdôrazniť, že aj navzdory Lipovetskeho kritike hyperkonzumných spoločností, nemožno uvažovať o úplnej degradácii ich duchovnej perspektívy. Ako priznáva samotný Lipovetsky v hyperkonzume "charakterizovanom neistotou, zmätenosťou a roztrieštenosťou, stúpa zároveň potreba jednoty a zmyslu, bezpečia a príslušenia ku komunite, čím vzniká nový priestor pre náboženstvo. Postupujúca sekularizácia v žiadnom prípade nesmeruje k úplnej racionalizácii sveta, v ktorom sociálny vplyv náboženstva definitívne upadá. Sekularizácia neznamena bezbožnosť" (2013, s.112). Paradoxný charakter hyperkonzumu sa neprejavuje iba z hľadiska narastajúcej asymetrie medzi materialistickým a hedonistickým ukotvením človeka a jeho dôsledku na akúsi destabilizáciu celkového ľudského horizontu, ale tiež v potrebe rehabilitovania duchovnosti subjektu, ako reakcie na procesy globalizácie. Lipovetsky je presvedčený, že hoci v súčasnosti dochádza k oslabovaniu a vytrácaniu axiologických systémov spoločností, možno čoraz častejšie evidovať požiadavku návratu k religiozite. Problematickosť religiozity v hyperkonzume samozrejme nespočíva v tom, že akcentuje potrebu jej obnovy, ale v tom, akú podobu táto religiozita získava.

Ak by sme mali zadefinovať kľúčový znak religiozity súčasných spoločností, možno povedať, že je to prepájanie tradičných náboženských hodnôt s individualizmom hyperkonzumu. V hyperkonzume už náboženstvo nie je nahliadané ako prirodzená súčasť spoločností, ktorá konštituuje význam ľudskej existencie, ani "nejde o raz a navždy danú skutočnosť, ale o problém či ponuku, s ktorou sa človek musí stotožniť" (Lipovetsky, 2013, s.112). Hyperkonzumný človek pristupuje ku svojej religiozite ako pružnému systému, ktorý je zložený na jednej strane z tradícií predchádzajúcich spoločností, ako dedičstva toho, čo je minulé a čo ho zakoreňuje v nestabilnosti globalizovaného sveta a na druhej strane dostatočne uvoľnenou na to, aby ju mohol akokoľvek meniť. Podľa Lipovetskeho východiskom religiozity súčasného človeka je to, čo označuje "metazbožnosťou" (2013, s. 117). Tá je síce ukotvená v schopnosti človeka uvedomovať si význam náboženstva a jeho tradícií, avšak tie posudzuje podľa kritéria hedonizmu. Hyperkonzumný človek vyhľadáva duchovno a usiluje sa nachádzať pevný bod svojej existencie, ale ten rešpektuje do tej miery, do akej mu umožňuje sprostredkovať pocit sebaidentifikácie, ktorý je flexibilný, ovplyvnený individualistickou logikou hyperkonzumu. V tejto súvislosti E. Orbanová dodáva, že v konzumných spoločnostiach "religiozitu si môžeme predstaviť ako nákupný košík, do ktorého v supermarkete vyberáme a vkladáme príslušné komodity" (2018, s. 23). Vychádzajúc z vyššie uvedeného možno konštatovať, že religiozita v hyperkonzume získava paradoxný rozmer skonkrétnený jednak v požiadavke prehodnotenia významu duchovna, a jednak v abstrahovaní od jeho širších väzieb, v ktorom je duchovno iba hedonisticky spotrebovávané. Vzťah medzi hyperkonzumom a náboženstvom sa ukazuje najmä v kontexte zdravia.

V súčasnosti "zdravie je povýšené na prvoradú hodnotu a javí sa ako všadeprítomné centrum záujmu bez ohľadu na vek. Dnes už nestačí liečiť ochorenia, je nutné zasiahnuť vopred a preventívne ho odvrátiť" (Lipovetsky, 2007, s. 60). Ak sme predtým uviedli, že Lipovetskeho traktovanie hyperkonzumu je významovo späté s jeho percepciou človeka ako "homo consumericus", tak Lipovetskeho reflexia zdravia je naviazaná na jeho koncept človeka ako "homo medicus" alebo "človeka lekárskeho" (2007, s. 61). Lipovetskeho uvažovanie o kategórii zdravia nevybočuje z celkového rámca hyperkonzumu. Pre Lipovetskeho je zdravie, ako primárna hodnota hyperkonzumných spoločností, odzrkadlením komercializácie a snahy subjektu limitovať negatívne dôsledky utrpenia, ktoré nemusia byť vždy späté s ochorením človeka. Homo medicus neustále vyhodnocuje a vylepšuje svoj zdravotný stav, nielenže akcentuje hodnotu zdravia, ale tiež sa usiluje toto zdravie v čo najväčšej možnej miere zachovávať bez ohľadu na to, aké metódy k tomu využíva. Lipovetsky si uvedomuje, že hodnota zdravia bola vždy ústredným pojmom života človeka, avšak to, čo možno považovať za jeho špecifický atribút je naviazanosť na telesnosť subjektu. "Kult zdravia si vyžaduje stále lepšie sa informovať, radiť sa s profesionálmi, kontrolovať kvalitu

výrobkov, zväžiť a obmedziť riziká. Upraviť svoje návyky, zastaviť účinky starnutia, dochádzať na prehliadky a vykonávať pravidelné bilancie" (Lipovetsky, 2007, s. 61). Zdravie v hyperkonzume nie je vnímané ako situácia telesno-duševnej a duchovnej pohody jednotlivca, tak ako bolo uvedené vyššie, ale ako hedonistická kategória opierajúca sa o telesný aspekt existencie človeka, ktorú vylepšuje prostredníctvom rôznych medikamentov a technologických zásahov. Homo medicus potláča svoju prirodzenosť a kultivuje telesnosť, vyzdvihuje hodnotu zdravia, ale nezohľadňuje ju v jej celistvosti. Z tohto hľadiska možno tvrdiť, že hodnota zdravia sa v hyperkonzume stala skôr otázkou estetizácie a hedonizácie subjektu, ako jeho kultivácie. Podľa Lipovetskeho v hyperkonzume sa z problematiky zdravia vytratil nielen náboženský rozmer, ktorý je v súčasnosti konzumovaný, ale tiež rozmer cností človeka, ktorý je nahradený rozličnými "metódami" jeho dosahovania a upevňovania. Na to poukazuje aj K. M. Vadíková, podľa ktorej "súčasný človek má extrémne rozvinutý zmysel pre zadováženie uspokojenia všetkých svojich dimenzií-telesnej, duševnej, duchovnej. Ak mu to prítomná situácia neumožňuje, tak migruje za 'svojím snom'" (Vadíková, 2020, s. 104). To dnes možno vidieť v kontexte častého využívania mnohých "zdravotných ošetrení", ktoré sú motivované skôr ambíciami človeka konzervovať svoju telesnosť, ako jeho skutočným zdravotným problémom.

Možno uzavrieť, že zdravie, rovnako ako aj religiozita človeka, sa v globálnom hyperkonzume stáva spotrebnou hodnotou. Interpretovať zdravie v hyperkonzumných spoločnostiach neznamena uvažovať o kategórii zdravia ako hodnote, ktorá sa vymedzuje v opozícii k stavu ochorenia človeka, zahŕňajúc jeho telesno-duševný a duchovný rozmer. Uvažovať o zdraví v hyperkonzume znamená uvažovať o kulte zdravia, oslobodeného od jeho hlbších axiologických a religióznych väzieb, ktoré sa vyznačuje hedonistickým charakterom. V tom, podľa Lipovetskeho, spočíva negatívny dôsledok globálneho hyperkonzumu ako formy reinterpretovania náboženstva a zdravia.

Zodpovednosť za zdravie v globalizovanom svete. "Medzi pozemskými hodnotami je v spoločnosti spravidla zdravie najčastejšie skloňované. Ľudské zdravie má odpradáva svoju telesnú, ale i duchovnú konotáciu" (Orbanová, 2018, s. 121). Kategória ľudského zdravia a úsilie o jeho zachovanie sprevádza človeka od počiatku jeho existencie. Zdravie, ako mimoriadne dôležitá hodnota uchopujúca človeka v jeho totalite, dnes prechádza mnohými rizikami, ktoré sú späté s čoraz narastajúcim počtom globálnych ochorení, pri ktorých vzniká požiadavka prehodnotiť prístup človeka k problematike zdravia. Ten v globalizovanom svete, ktorý na jednej strane svojimi konsekvenciami zasahuje samotný ideový základ zdravia, vychádzajúc z premeny povahy spoločností, a na druhej strane otvára priestor pre rehabilitáciu ich axiologických jadier s dôrazom na uvedenie si vlastných špecifik, nemôže byť iba ukotvený na neustále silnejúcej zdravotnej politike jednotlivých štátov, ale predovšetkým zodpovednosti človeka ako východiska jeho nazerania na rôznorodé oblasti jeho existencie. Zodpovednosť, ako "určitý záväzok voči prijatým hodnotám" (Feber-Petrucijová, 2020, s. 94), je dnes frekventovaným fenoménom, ktorý preniká do rámcov spoločností v súvislosti s mnohými problémami nielen globalizovaného sveta, ktorých spoločnou črtou však je zdôrazňovanie potreby aktívneho prístupu ako človeka, tak aj spoločností pri prekovávaní jednotlivých nebezpečenstiev, s ktorými sme v súčasnosti konfrontovaní.

Z hľadiska problematiky zdravia možno vymedziť dve roviny zodpovednosti v globalizovanom svete. Prvá rovina zodpovednosti je ukotvená v kontexte riešenia environmentálnych a bioetických rizík, v rámci ktorých je nevyhnutné postulovať "také etické normy a princípy, ktoré by boli spoločné pre všetky veľké a vplyvné svetové náboženstvá" (2007, s.100). Byť zodpovedný z tejto perspektívy značí byť si vedomý zodpovednosti, ktorou vo vzťahu ku zdraviu, ako k hodnote, disponujem a súčasne usilovať sa o tvorbu spoločných etických regulatívov, na pozadí ktorých bude možné tieto riziká vyhodnocovať. Práve tu možno vidieť význam náboženstva ako pri sebareflexii človeka, tak aj určovaní kategórie zdravia, ktoré koriguje. Znečisťovanie životného prostredia, čoraz častejšie používanie biotechnológií spojených s ideovou transformáciou v nahlíadaní na to, čo je "zdravé" a narastajúci trend súčasného človeka dezinterpretovať pojem "zdravie" a nahrádzať

ho pojmom "krásy" primárne naviazaným na "kult telesnosti", pri ktorej dosahovaní neraz toto zdravie prekračuje a poškodzuje (Sitarčíková, 2012; Smolková, 2007; Dufferová, 2020), sú iba niektoré úseky z globálnych zdravotných problémov, pri ktorých náboženstvo môže poskytnúť oporný bod zodpovednosti človeka za jeho zdravie. A druhá rovina, ako poukazuje Vadíková, je nasmerovaná na limitovanie negatívnych dôsledkov spotreby, pri ktorej zodpovednosť "súvisí aj so zvážením odpovede na ponuku, reakcie na útok alebo tvorbu nevyhnutných pozitívnych obranných predsudkov, keď človek čelí náporu otázok a podnetov, resp. záplave alternatív" (Vadíková, 2020, s. 112-113). To znamená, posudzovať zdravie v jeho komplexnosti ako hodnotu, ktorá kultivuje osobnosť človeka ako takú, nevynímajúc jeho religiozitu.

Hyperkonzum ilustruje hodnotu zdravia a náboženstva v jej redukovanej podobe, pri ktorej sa vytráca ich hlbší rozmer. Zodpovednosť človeka v globálnom konzume spočíva v schopnosti reagovať na problémy globalizovaného sveta a opätovne uchopovať význam a obsah ako zdravia, tak aj náboženstva. Napriek tomu, že zdravie bolo vždy späté s cnosťami subjektu požadujúc, aby prekonával seba samého a vylepšoval a zdokonaľoval vlastnú osobnosť, jeho zodpovednosť bola naviadaná na kultiváciu tejto osobnosti ako celku, pričom vychádzal z duchovnosti ako jej predpokladu. Hyperkonzum túto väzbu medzi zodpovednosťou, zdravím a náboženstvom modifikuje, ilustrujú zodpovednosť v intenciách hedonizácie a konzumu telesnosti a religiozity človeka. "Vlastné zdravie je našou duchovnou úlohou. Nestačí si ho udržiavať len liekmi. Aby sme mohli zdravo žiť, musíme žiť duchovne" (Grün-Dufner, 2004, s. 100). Náboženstvo a zdravie sú vyjadrením autenticity a špecifickosti ľudskej existencie, ktoré ho zaväzujú k zodpovednosti, avšak k tomu je potrebné sa v globalizovanom svete navrátiť k ich pôvodu.

Záver. Zdravie a náboženstvo boli vždy vnímané ako fundamentálne sféry života človeka, ktoré ho pointovali a zároveň zasadzovali do jeho osobitých kontúr. Zdravie, ako syntéza telesno-duševnej a duchovnej perspektívy jednotlivca, bolo charakteristické tým, že umožňovalo kultivovať osobnosť subjektu a axiologicky ho rozvíjať, a to práve tým, že vyžadovalo sebadisciplínu a sebazdokonaľovanie ukotvené v rozvoji jeho cností. K tomu prispievalo tiež náboženstvo, ktoré bolo považované za dôležitú a nevyhnutnú súčasť ľudskej existencie. V dôsledku globalizácie dochádza k zmene paradigmy zdravia a náboženstva a ich vzájomného vzťahu. Zdravie, rovnako ako aj náboženstvo, sa stávajú v globalizovanom svete predmetom komercializácie a spotreby, vychádzajúc z hedonizmu ako primárneho aplikačného princípu súčasného človeka. Hovoriť o súčasnom človeku predovšetkým znamená uvažovať o človeku konzumnom, resp. lekárskom, ktorého Lipovetsky definoval ako subjekt, pre ktorého sa síce zdravie stáva najvyššou hodnotu, avšak tá je naviadaná na hedonizáciu a estetizáciu jeho telesnosti. Človek lekársky konzumuje svoje zdravie a svoju duchovnosť, pričom nedokáže porozumieť ich hlbšiemu významu. Hodnota zdravia a náboženstva sa v globalizovanom svete stala spotrebnou – hyperkonzumnou hodnotou kedykoľvek a kdekoľvek konzumovateľnou. Hoci globalizácia spôsobuje, do určitej miery, degradáciu hodnoty zdravia a náboženstva, jej možný kreačný potenciál sa ukazuje práve v kontexte zodpovednosti človeka, pri ktorej vzniká jednak priestor pre opätovné uvedomenie si hodnoty zdravia a náboženstva v celej ich plnosti, a jednak možnosť rozvíjania globálnej ochrany ľudského zdravia, pri ktorom je nevyhnutné reagovať na jeho aktuálne riziká s cieľom vymedzenia všeobecne akceptovaných etických princípov, opierajúc sa o religiozitu človeka. V tom sa odhaľuje aspekt zodpovednosti súčasného homo medicus.

Literatúra a odkazy

Dufferová, A, (2020), "Tekutá zodpovednosť v informáciami presýtenej slovenskej spoločnosti", 33-43 p. Vadíková, K. M., - Krištof, P, (Eds.), *Tekutá zodpovednosť na Slovensku*, TYPI UNIVERSITATIS TYRNAVIENSIS, Trnava, 200 p. ISBN 978-80-568-0347-9.

- Feber, J., - Petrucijová, J., (2020), *Obecná etika*, TYPI UNIVERSITATIS TYRNAVIENSIS, Trnava, 304 p. ISBN 978-80-568-0345-5.
- Grün, A., – Dufner, M., (2004), *Zdravie ako duchovná úloha*, SERAFÍN, Bratislava, 103 p. ISBN 80-88944-99-6.
- Komenská, K., (2010), "Filozofické a etické vymedzenie konceptov zdravia a choroby", 228-243 p. *5. študentská vedecká konferencia: zborník príspevkov*, Prešovská univerzita v Prešove, Prešov, [online: 09.06.2021]. Dostupné z: http://www.pulib.sk/elpub2/FF/Chovanec1/pdf_doc/22.pdf.
- Lipovetsky, G., (2013), "Časem proti času čili hypermoderní společnost", 53-120 p. *Hypermoderní doba. Od požitku k úzkosti*, Prostor, Praha, 148 p. ISBN 978-80-7260-283-4.
- Lipovetsky G., (2007), *Paradoxní štěstí. Esej o hyperkonzumní společnosti*, Prostor, Praha, 448 p. ISBN 80-72601-84-4.
- Orbanová, E., (2018), *Náboženstvo a etika (Kult a hodnota)*, Filozofická fakulta Trnavskej university v Trnave, Trnava, 208 p. ISBN 978-80-568-0117-8.
- Platón, (2003), "Ústava", 17-376 p. *Klietofón; Ústava; Timaios; Kritias*, OIKOYMENH, Praha, 524 p. ISBN 80-7298-067-X.
- Rešovský, J., "Kvalita života v podmienkach globalizácie" [online: 09.06.2021]. Dostupné z: <https://www.ruvzs.sk/Kvalita%20zivota%20v%20podmienkach%20globalizacie-text.pdf>.
- Sitarčíková, Z., (2012), *O šlachtení člověka. Nanotechnologie, transhumanismus a lidská prirodzenost*, TYPI UNIVERSITATIS TYRNAVIENSIS, Trnava, 202 p. ISBN 978-80-8082-560-7.
- Smolková, E., (2007), *Bioetika. Otázky, problémy, súvislosti*, Infopress, Bratislava, 112 p. ISBN 80-85402-80-7.
- Stríženec, M., (2007), *Novšie psychologické pohľady na religiozitu a spiritualitu*, Slovak Academic Press, Bratislava, 166 p. ISBN 978-80-88910-24-4.
- Tengland, P. A., (2007), "A Two – Dimensional Theory of Health", 257-284, In: *Theoretical Medicine and Bioethics*, n. 28, v. (4).
- Vadiková, K. M., (2020), "Etika povinnosti a etika zodpovednosti v situácii ohrozenia tekutým zlom", 103-117 p. Vadiková, K. M., - Krištof, P., (Eds.), *Tekutá zodpovednosť na Slovensku*, TYPI UNIVERSITATIS TYRNAVIENSIS, Trnava, 200 p. ISBN 978-80-568-0347-9.
- "WHO" (2020), [online: 09.06.2020]. Dostupné z: <https://www.who.int/about/who-we-are/frequently-asked-questions>.

* Tento príspevok vznikol v súvislosti s plnením grantu KEGA č. 008TTU-4/2019-2021 na tému "Prenos osobnej zodpovednosti ako moderný typ výhovorky a jeho postmoderné riešenie".

© **Andrea Balážová**